

**SPOTREBNÉ
DRUŽSTVÁ
NA SLOVENSKU**

coop
JEDNOTA

História spotrebných družstiev na Slovensku

Družstvá a družstevníctvo sa zrodili, a bolo to evidentné počas celej ich histórie, z potrieb riešenia ekonomických a sociálnych problémov významnej časti obyvateľstva formou svojpomoci, solidarity, spoločenskej rovnosti, a to nezávisle od náboženských, rasových a ideologických rozdielov.

Z histórie nášho družstevníctva vyplýva, že boli obdobia chudobnejšie, svetlejšie i temnejšie. Nech však bolo akokoľvek, základnou úlohou družstevníctva vždy zostávalo slúžiť svojim členom a ich ekonomickému a spoločenskému rozvoju a súčasne prispievať k rozvoju najmä vidieka a jednotlivých regiónov Slovenska. Táto úloha mu zostala aj v súčasnosti a bude ju nepochybne plniť aj v budúcnosti.

19. storočie

40. roky

Politické a hospodárske zmeny vystavovali ľudí ťažkým skúškam. Pri hľadaní východiska z náročnej situácie sa zrodila aj družstevná myšlienka, ktorá vychádzala zo všeobecnej túžby odstrániť hlad, biedu, osvetovú a mravnú zaostalosť.

December 1844

V **Rochdale** (Anglicko) vzniklo **prvé spotrebné družstvo**, založili ho anglickí tkáči. Jeho zásada spočívala v rovnosti členov (čo člen, to hlas), nízkych členských podieloch s možnosťou postupného splácania v nákupe a predaji tovaru členom len za finančnú hotovosť, predaji tovaru za stredné trhové ceny, zriadení rezervného fondu, vo vyplácaní podielu z prebytkov (tzv. reštitúcie) v závislosti od výšky nákupu každého konkrétneho člena, vo výchove a vzdelávaní členov, v politickej a náboženskej tolerancii.

Samuel Jurkovič

Spolok gazdovský v Sobotišti

Pedagóg, kultúrny činiteľ a vlastenec Samuel Jurkovič si pri stretnutiach s občanmi všimol, že sú duchovne zanedbaní a žijú v biednych podmienkach. Zemskí páni ľubovoľne zvyšovali pracovnú, naturálnu a peňažnú rentu. Nedostatok úveru ešte viac zvyšoval hroznú biedu ľudu, nivočeného najmä v tzv. hladových rokoch aj rozličnými epidémiami. Pôžičky poskytovali len jednotlivci, najmä krčmári, na úžernícke úroky až grajciar od zlatky na týždeň, čo bolo v prepočte 52 percent na rok, zatiaľ čo úradne bol stanovený ročný úrok na 6 percent. Jurkovič preto uvažoval o založení peňažného ústavu po vzore sporiteľníc, avšak o niečo menšie a prístupnejšie chudobným ľuďom, lebo sporiteľne predpisovali 30 000 zlatých účastníckej istiny, a takú sumu od občanov Sobotišta a okolia nebolo možné získať. Prišiel teda na myšlienku založiť „Spolok gazdovský“. Vymyslel osnovu a dal ju posúdiť miestnym občanom. Peniaze mali získavať pravidelnými vkladmi a požičiavať na šesťpercentný úrok. Občanom sa myšlienka zapáčila. Jurkovič pripravil stanovy, prerokoval ich s mešťanmi a Jozef Miloslav Hurban, evanjelický farár v Hlbokom, ich gramaticky upravil. Po vybavení úradných formalít 9. februára 1845 (v deň Jurkovičovych 49. narodenín) založili **Spolok gazdovský v Sobotišti** ako **prvé peňažné družstvo na svete**.

Čas jeho trvania (6 rokov) zakotvili v stanovách. Zakladateľov bolo 12 (učitelia, remeselníci a najmä roľníci), ale ešte v roku založenia sa počet členov zvýšil na 60, čo svedčí o dôvere, ktorú si družstvo u občanov získalo. Začiatkom roku 1848, teda po troch rokoch, už mal spolok vo svojej pokladnici 600 zlatých v striebre, čo bol úctyhodný výsledok systematickej a cieľavedomej práce medzi obyvateľmi nebohatého Sobotišta. Obdobie, v ktorom prvé družstvá vznikali, bolo poznamenané prechodom spoločnosti z feudalizmu na kapitalizmus, nastal rozmach priemyselnej výroby, začali vznikať fabriky, zrodila sa nová trieda robotníkov. Na vidieku prichádzalo k zrušeniu nevoľníctva a vzniku poľnohospodárskych podnikateľských aktivít. Toto všetko malo vplyv na zmýšľanie ľudí a ich túžbu po spájaní. Treba si uvedomiť, že v tom čase bol vznik akéhokoľvek spoločenstva, či už v Rakúsko-Uhorsku, alebo Anglicku, pod dohľadom represívnych štátnych zložiek, pretože vznikali dojem, že by tieto spolky mohli mať politické ciele. To sa aj stávalo. Spolky, ktoré nesúhlasili s mocou, neboli žiadnou zriedkavosťou. Preto aj nejaký čas trvalo, kým rochdalské, sobotištské a iné družstvá, ktoré ich neskôr v neľahkých podmienkach Rakúsko-Uhorska nasledovali, dostali povolenie na činnosť – registratúru.

60. roky

Najviac inštitúcií spomedzi všetkých slovenských miest vzniklo v Revúcej. Revúca mala v tom čase viac ako 2 000 obyvateľov, ktorí sa živili predovšetkým **remeslom**. Najviac bolo tkáčov, ktorí tkali ľanové a bavlnené plátno, ale aj jemnejšie kvetované druhy a súkno. **Využívaním strojovej výroby sa fabriky stali silnými konkurentmi remeselníkov, ktorých príjmy klesali.** Preto mal každý remeselník aj kúsok poľa, kde dorábal požíveň, na ktorú remeslo nestačilo. V okolí Revúcej sa dolovala železná ruda a významné boli aj pondelňajšie trhy, na ktoré prichádzali ľudia až z horného Ponitria.

1869

Samuel Ormis založil prvé spotrebné družstvo na Slovensku v mestečku Gemersko-malohontskej stolice ako **Potravný spolok v Revúcej**. V stanovách spolu s vedúcimi spolku pamätal i na to, aby členmi mohli byť aj chudobní želiari. Výšku členského podielu preto určili na 5 zlatých. Do stanov zakotvili, že jeden člen nemôže mať viac než 100 účastín, aby sa spolok nestal nástrojom úžery niekoľkých bohatých členov. Ormis a jeho najbližší spolupracovníci nechceli riskovať, preto prv než založili družstvo, získali dostatočný počet domácností, ktoré sa zaviazali, že budú nakupovať len v družstve. Zo začiatku mali problémy so schválením stanov. Družstvo malo obchodnú miestnosť prenajatú za 12 zlatých ročne. Investíciám sa vyhýbalo, bálo sa zadlženia. Obilie, ktorým zásobovalo svojich členov a nečlenov, nakupovalo v Miškolci, dovážať ho muselo na vozoch, pretože v tom čase v Muránskej doline ešte nebola železnica. Naraz nakúpili aj 10 vozov žita a keďže nemali dostatočné priestory na skladovanie, urýchlene ho rozpredali.

1871

Potravný spolok v Revúcej mal už v prvej polovici 70. rokov 19. storočia niekoľkých nasledovníkov. V r. 1871 vzniklo potravné družstvo v dedinke Liptovská Porúbka.

1872

Vznik potravného družstva v Dovalove a v dolnozemskej slovenskej obci Pivnica (nachádza sa v Srbsku).

1876

Vznik prvého robotníckeho konzumného družstva v Hronci (Pohronské družstvo).

1878

V Uhorsku vydali **obchodný zákonník**, ktorý dal právne základy na formálne postavenie družstva. Zaviedol pojem „szövetkezet“ (družstvo), Slováci to prekladali ako „spolok“, Daniel G. Lichard ako „jednotu“. Slovo „družstvo“ použil prvý raz významný slovenský politik Pavol Mudroň v roku 1876 a u Licharda sa objavuje v roku 1880.

Udomácňuje sa však až po prelome storočí a až po roku 1918 Ústredné družstvo zjednotilo rozkolísanú terminológiu povinným označením družstevníckych organizácií ako „**družstiev**“.

Pre družstvá nebol na rozdiel od účastníckych spoločností jedinou prioritou zisk. Išlo im o **prospech členov** a zisk bol preto len jedným z viacerých a určite nie najdôležitejších cieľov. Vzájomná konkurencia medzi členmi bola vylúčená a niekedy sa vylučovala aj individuálna „tvorba“ kapitálu. Rozdelenie prebytkov, resp. čistého zisku, neprebiehala podľa zakúpených podielov, tie sa zohľadňovali nanajvýš pri rozdelení obmedzeného úroku, ale podľa miery osobnej aktivity toho-ktorého člena, napr. podľa rozsahu nákupu družstevného tovaru pri potravných, resp. spotrebných družstvách.

Najvyšším orgánom družstva bolo valné zhromaždenie, ktoré sa obyčajne schádzalo jedenkrát do roka. Každý člen mal účastnícke i hlasovacie právo. Disponoval jedným hlasom a to istý čas i v období, keď už jednotliviec mohol vlastniť aj viacero podielov. Táto tradičná družstevná zásada sa zachovávala najmä v praxi miestnych dedinských družstiev. V centrálach už

bol počet podielov rozhodujúci. Valné zhromaždenie si volilo správu družstva, obyčajne tvorenú 3 - 6 ľuďmi, a dozorný výbor z 3 až 12 ľudí. Ich volebné obdobie bývalo spravidla 3 roky, niekedy umožňovali stanovy jedenkrát do roka vyžrebovať niekoľkých z vedenia a na ich miesto mohli zvoliť iných. Funkcie v družstvách boli zásadne vykonávané bezplatne, len v centrálach sa zvykla čast čistého zisku, obyčajne okolo 10 %, rozdeliť medzi členov vedenia. Tento zvyk postupne prevzali aj miestne družstvá. Okrem vedenia boli veľmi dôležití aj úradníci, najmä pokladník, skladník, vedúci obchodu pri potravných alebo spotrebných družstvách a pod. V pionierskych časoch družstiev pracovali aj oni bezplatne, prípadne si vedenie rozdelilo všetky tieto povinnosti medzi seba alebo sa pri ich vykonávaní striedali ostatní členovia družstva.

Potravné družstvá si začali zakladať aj činnosť, ktorá zabezpečovala a pomáhala vo väčšom získavať tovary, ktoré následne družstvá predávali. Išlo napríklad o spoločnosť Hansu, zabezpečujúcu veľkoobchod. V Nemecku Hansa stále existuje, a to nielen názvom, ale aj totožnou činnosťou, len v novodobom štýle. Na Slovensku pôsobili tri Hansy, ktoré boli medzičlánkom medzi obchodom a výrobou, prípadne dodávateľmi.

1898

Keďže pred rokom 1898 družstvá v Uhorsku nijaké ústredie nemali, ich zakladanie bolo živelné, bez centrálného usmerňovania. Medzi rokmi 1880 až 1900 vzniklo 700 - 800 potravných družstiev. Väčšina z nich bola členom celouhorskej centrály Hangya (Mravec). Vykonávali svoju činnosť pre členov, no zakrátko zistili, že dosiahnu lepšie ekonomické výsledky, keď budú vyvíjať činnosť aj pre nečlenov. Rozdiel medzi členmi a nečlenmi je v ekonomickej pozícii. Člen mal nárok na podiel zo zisku a nečlen mohol nakupovať, inak nemal žiadnu ekonomickú väzbu. Novovznikajúce družstvá sa riadili zásadami, ktoré vychádzali zo stanov rochdalského družstva a platia dodnes. Z mnohých teoretických úvah konfrontovaných s praxou sa postupne sformulovali základné princípy družstevníctva, ako je dobrovoľnosť, vzájomnosť, sociálny princíp, svojpomoc či slušné podmienky podnikania. Hoci sa o zásadách priebežne vedú diskusie, sú také nadčasové, že sa k nim dodnes hlási Medzinárodný družstevný zväz.

1897 – 1913

Zakladanie potravných družstiev bolo úspešné. Len v okrese Trenčín v tomto období založili 16 družstiev, hoci v okresnom meste žiadne. Na strednom Považí so silným priemyslom sa potravné družstvá do roku 1918 nepresadili. Obchod i priemysel v Novom Meste nad Váhom i Trenčíne bol v rukách cudzieho kapitálu.

Rovnako ako v obciach na Trenčiansku i na Záhorí vzniklo na prelome 19. a 20. storočia viacero družstiev. Ich členmi boli roľníci, charakter družstiev bol agrárny, čo ovplyvnila možnosť delenia poľnohospodárskej pôdy podľa platných právnych predpisov.

Ríšsky zákonník nedovoľoval delenie pôdy, preto v Česku za Rakúsko-Uhorska poľnohospodársky podnik po rodičoch prevzalo len jedno z detí, kým ostatné sa vyučili remeslu, vyštudovali alebo sa vystaňovali do cudziny. Uhorský zákonník delenie pôdy pripúšťal a počet malých roľníkov sa z generácie na generáciu zvyšoval. Práve **malý roľník bol najviac utláčaný**. Na trhu vystupoval ako majiteľ pôdy, avšak príjmy z poľnohospodárstva mu na zabezpečenie životných potrieb nestačili. Preto bol aj lacnou pracovnou silou a jeho záujmy boli totožné so záujmami robotníkov. Táto spoločenská vrstva bola najpočetnejšia, a preto bol aj vplyv malých roľníkov v potravných družstvách značný. Na druhej strane to však bolo aj jednou z príčin pomalého rozvoja priemyslu na Slovensku. Rozdiely medzi veľkosťou poľnohospodárskych podnikov v Česku a na Slovensku sa zväčšovali. Riešenie sa odkladalo, pretože by to negatívne ovplyvnilo vývoj nezamestnanosti na Slovensku. Aby si občania ako-tak zvýšili svoju životnú úroveň, zakladali potravné družstvá, ktoré im poskytovali viaceré výhody.

Prvá svetová vojna

Prvá svetová vojna **nepriaznivo ovplyvnila činnosť družstiev**. Veľa mužov narukovalo, zásobovanie predajní viazlo, rozmáhal sa čierny obchod. Potravné družstvá si aj v týchto sťažených podmienkach udržali u spotrebiteľov dobré meno.

V čase štátoprávných zmien v roku **1918** bolo na Slovensku **595 potravných družstiev** z celkového počtu 1 146 družstiev.

1918

Po rozpade Rakúsko-Uhorskej monarchie v roku 1918 stratili družstvá na Slovensku kontakt.

V porovnaní s českým družstevným prostredím, kde existovali tri zväzy v Prahe, Brne a Opave, slovenské družstvá s jediným ústredím v Budapešti mali nepomerne zhoršenú situáciu a ešte istý čas po prevrate sa nemohli vyrovnáť západným častiam republiky. Chýbala im riadiaca zložka funkčnej centrály, a tak sa prvoradou úlohou po vzniku ČSR stalo vybudovanie úplne nového družstevného orgánu na Slovensku – **Ústredného družstva** v Bratislave (ÚD).

Košičania založili **Jednotu**, robotnícke spotrebné družstvo, ktoré malo svoje predajne, a premenovali ho na Jednotu. Tento názov sa ujal a Jednota sa stala názvom pre všetky potravné družstvá, ktoré v tom období fungovali. Cieľom bolo zabezpečovať členom potrebné tovary, prijímať úspory a zriaďovať robotnícke jedálne a predajne.

Jednota sa zároveň stala hlavným predstaviteľom proletárskej družstevnej opozície za prvej republiky na Slovensku. Zakladateľmi boli politicky a odborovo organizovaní robotníci, pre ktorých bolo družstvo jedným z nástrojov revolučného robotníckeho hnutia proti kapitalistickému vykorisťovaniu. Toto robotnícke družstvo sa stalo oporou košického proletariátu nielen v hospodárskom, ale i v politickom boji. Podporovalo väznených robotníkov a ich rodinných príslušníkov a po celý čas svojej existencie za predmníchovskej republiky nekompromisne stálo na pozíciách komunistickej strany v čase jej legality a pololegality. Politická aktivita sa dôsledne uplatňovala aj v styku so spotrebiteľmi. Platila tu zásada: Každá predajňa je sekretariátom strany, každý funkcionár a pracovník družstva je aktivistom strany. Keď orgány štátnej moci strane znemožňovali prácu, žila komunistická strana práve v Jednote. Na poradách družstva sa riešili stranícke úlohy, v predajniach sa rozširovali letáky a informácie o uzneseniach strany. Stávalo sa, že štátna polícia predajne zatvorila

a pracovníkov preventívne dala do väzby. Postup Jednoty bol v rozpore s politikou Ústredného zväzu čs. družstiev v Prahe, ktorý sa pokúšal o zmenu vedenia družstva. V r. 1933 mala Jednota 2 600 členov, v predajniach dosiahla tržbu 1 695-tisíc Kč.

1919

Z celkového počtu členských družstiev tvorili potravné družstvá 51,92 %, v roku 1937 44,67 % a v roku 1947 48,27 %.

19. október 1919

V Žiline vzniklo **Potravné družstvo organizovaného robotníctva**, z ktorého sa neskôr vytvorila žilinská Budúcnosť. Toto družstvo sa postupne stalo najväčším zamestnaneckým družstvom na Slovensku. V roku 1938 dosiahlo tržbu 39 330-tisíc Kč, malo 133 prevádzkových jednotiek a 319 pracovníkov.

1924

Podľa zákona z r. 1924 nemohlo Ústredné družstvo vykonávať obchodnú činnosť, preto v roku 1925 vytvorilo obchodnú ústredňu – Zväz hospodárskych družstiev, ktorý prevzal aj jeho filiálky (Bratislava, Trnava, Nové Zámky, Žilina, Zvolen, Kežmarok, Košice). Tieto plnili úlohu obvodných nákupných centráľ pre potravné družstvá.

1925

V prvých rokoch po vzniku republiky si potravné družstvá a robotnícke potravné spolky tvrdo konkurovali, ako tomu bolo napr. v obciach Trenčianskeho okresu. Hospodárska kríza na začiatku 30. rokov však nútila družstvá hľadať cesty na zvýšenie hospodárnosti i vzájomnými fúziami.

Po roku 1925 počet družstiev klesol na 818 družstiev väčšinou s jednou predajňou nielen z hospodárskych kríz a horších výsledkov hospodárenia, ale najmä **z dôvodu pripadnutiu družstiev Maďarsku.**

To malo dosah aj na počet členov potravných družstiev. Družstvá mali v tomto čase približne 130 – 140 000 členov, 2 000 zamestnancov a tržbu 180 – 190 mil. Kč.

1934

Z iniciatívy Ústredného družstva vznikla v roku **1934** nákupná ústredňa potravných družstiev – **NÚPOD**. Istým spôsobom bola predchodcom dnešných logistických centier. Prevzala všetky filiálky a expozitúry, ktoré pred rokom 1925 malo Ústredné družstvo. NÚPOD spolu s tovarovou centrálou Hanza v Galante vytvoril spoločnú nákupnú centrálu **Centrum** v Bratislave, z ktorej neskôr vznikol zahraničnoobchodný a výrobný podnik s výrobňou v Trnave. Expozitúry NÚPOD okrem železnice a povozov začali na rozvoz tovaru do maloobchodov

používať aj nákladné autá. Značku NÚPOD používali aj na označovanie viacerých druhov tovaru, napr. mydla, sviečok, krémov na obuv, umelých tukov, bicyklov a pod. Začali nakupovať a predávať vajcia, v Trnave zriadili hydínarsku farmu, z ktorej dodávali chovateľom hydiny kurence. NÚPOD nepriamo úveroval potravné družstvá. Medzi ním a Ústredným družstvom bola dobrá spolupráca.

Situácia pri rozvoji družstiev dospela tak ďaleko, že jestvujúce potravné družstvá sa podľa vtedy platnej legislatívy premenovali na dedinské spotrebné družstvá, vytvorili okresné celky – **okresné zväzy spotrebných družstiev** (OZSD), ktoré sa združovali do krajských zväzov spotrebných družstiev a až potom vznikol Slovenský zväz spotrebných družstiev.

1937

913 potravných družstiev na Slovensku (družstvá organizované v Ústrednom družstve) malo 169-tisíc členov, tržba dosiahla 298,9 mil. Kč.

1939

Politické zmeny v roku 1939 ovplyvnili aj družstevníctvo. Nemecké potravné družstvá (v počte 39) boli do roku 1939 členmi ústredného družstva a NÚPOD, ale potom si vytvorili vlastnú nákupnú ústredňu **Warenzentrale** (zanikla 1945).

Druhá svetová vojna

Spotrebné družstvá boli počas 2. svetovej vojny napriek ťažkostiam **veľkou oporou pre obyvateľstvo** i štátnu správu, najmä pri tvorbe cien. Po oslobodení jednotlivých sídiel národné výbory menovali do družstiev národné správy a snažili sa zabezpečiť zásobovanie predajní tovarom. Kým sa obnovila železničná sieť, tovar sa i na väčšie vzdialenosti dopravoval konskými záprahmi. Situácia s motorovými vozidlami i pohonnými látkami bola zlá a NÚPOD len postupne vybavoval svoj autopark v expozitúrach nákladnými autami.

1945 - 1947

Potravné družstvá už postupne dostávali pravidelné týždenné dodávky tovaru podľa rozvozevého plánu. Národné správy postupne nahradzovali riadne zvolení funkcionári družstiev, likvidovali sa vojnové škody, opravovali sa objekty a tam, kde boli prevádzkové jednotky zničené, budovali sa nové.

NÚPOD si od svojho vzniku v roku 1934 počínal úspešne. V roku 1938 vybuďoval v Trnave veľkomlyn s ročnou spracovateľskou kapacitou 2 000 vagónov obilia. V roku 1939 vybuďoval expozitúru v Chynoranoch, o rok neskôr v Tisovci a v Novom Meste nad Váhom, v roku 1941 v Michalovciach, v roku 1942 v Dolnom Kubíne a v rokoch 1946 a 1947 expozitúry v Žiline

a vo Zvolene. Priebežne budoval likérky, octáreň, pálenicu, konzerváreň zeleniny, byty pre zamestnancov expozitúr atď. V roku 1945 sa mu vrátili expozitúry v Košiciach a Tornali. Vyhláškami Povereníctva vnútra sa skonfiškovalo 40 nemeckých a 322 maďarských spotrebných družstiev. Výkon správy nad nimi dostal od Fondu národnej obnovy NÚPOD.

Po oslobodení Košíc sa bývalí funkcionári Jednoty, robotníckeho, maloroľníckeho, konzumného a úsporného družstva v Košiciach dali do znovuobnovenia družstva. Družstvo sa čoskoro stalo významným hospodárskym a politickým subjektom v Košiciach a v okolí. Jednota sa v časoch nepriaznivej zásobovacej situácie, keď zápalky, cigarety, soľ, múka, cukor, tuky, textil, obuv i ďalší tovar dennej potreby boli vzácne, snažila zlikvidovať čierny trh a viesť poriadok do zásobovania. Počet členov rýchlo rástol. V roku 1947 malo družstvo 11 predajní s vysokým maloobchodným obratom, vlastný veľkoobchodný sklad, pekáreň, výrobu octu a do konca roku 1948 sa počet predajní viac než zdvojnásobil.

1948 - 1952

Február 1948

Po februári 1948 sa zmenila spoločensko-ekonomická formácia. Súkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov sa zrušilo, zostalo družstevné vlastníctvo ako nižšia forma zospoločenšenia a všelúdová forma štátneho vlastníctva.

Január 1949

NÚPOD, nákupná ústredňa potravných družstiev, zanikla splynutím s Veľkodistribučným podnikom a oblastným orgánom ako družstvo pre Slovensko so sídlom v Bratislave. Vznikol novozaložený štátny podnik **Veľkoobchod s potravinami**. Tým spotrebné družstvá utrpeli veľkú majetkovú stratu a v zásobovaní predajní sa stali značne závislými od štátu. Na štátne podniky ako Zdroj, Domáce potreby, Drobný tovar, Odevy a podobne si mnohí čitatelia ešte spomenú.

Potravné družstvá v rokoch 1948 a 1949 pokračovali vo svojej činnosti. Riadila ich Ústredná rada družstiev v Prahe a jej oblastný orgán Slovenská rada družstiev v Bratislave. Po februári 1948 boli do družstevných zväzov a väčších družstiev vymenované národné správy.

Socializáciou súkromných obchodov sa podstatne rozšírila obchodná sieť spotrebných družstiev.

Veľké politické premeny zasiahli aj do činnosti spotrebných družstiev. Viaceré zásahy politického centra zmenili organizačnú štruktúru, deformovali demokratické vzťahy v členskej základni a v riadení a výrazne zmenili podmienky pôsobenia družstiev. Zapojenie spotrebných družstiev do regulovaného hospodárskeho mechanizmu znamenalo, že ich poverovali viacerými celospoločenskými úlohami, predovšetkým likvidáciou súkromného sektora v maloobchode a vo verejnom stravovaní, výkupom

poľnohospodárskych produktov v potravinárskej výrobnnej činnosti (pekárne). Tak sa rozvoj činnosti spotrebných družstiev orientoval na politické ciele, ekonomická efektívnosť bola dlho na okraji pozornosti.

Významnou skutočnosťou, ktorá predchádzala ďalekosiahlym zásahom do štruktúry a činnosti spotrebných družstiev, bolo autoritatívne „zjednotenie“ spotrebného družstevníctva. V podmienkach Slovenska to znamenalo sústredenie bývalých potravných družstiev, zamestnaneckých družstiev do okresne organizovaných spotrebných družstiev **Jednota (OSD)**. Počas rokov **1948 - 1950** začlenili do novovytvorených okresných spotrebných družstiev **1 421 potravných družstiev s 1 672 predajňami**, 15 zamestnaneckých družstiev s 375 predajňami, ako aj osem novovznikajúcich „revolučných“ družstiev (Práca, Druhorob...) s 27 predajňami. Na početné družstvá, ktoré sa bránili „dobrovoľnému zjednoteniu“, sa vyvíjal tlak rôznymi formami, ako obmedzovaním dodávok tovaru od socializovaného veľkoobchodu. Do čela nových spotrebných družstiev sa dostali exponenti Komunistickej strany Slovenska, deformovali sa tradičné družstevné princípy, výrazne sa oslabil členská základňa, činnosť riadiacich orgánov a ich aktívny vplyv na činnosť družstiev. Spotrebným družstvám politické orgány určili náročné a nepopulárne úlohy pri likvidovaní súkromného sektora v maloobchode na vidieku a v mestách.

Družstvá tak prevzali predajne a hostince, väčšinou technicky slabo vybavené. Na druhej strane pomerne rozsiahla a moderná základňa družstevného veľkoobchodu NÚPOD bola v roku 1949 začlenená do Veľkodistribučného podniku (VDP). S týmto podnikom, vytvorenom pôvodne ako družstvo s majetkovou účasťou štátu, splynuli aj zoštátnené súkromné veľkoobchodné podniky. Do štátneho sektora sa súčasne začlenili viaceré výrobné spotrebného tovaru družstevného maloobchodu (likérky, sklady vína, konzervárne, mlyny), i jeho podnik zahraničného obchodu Centrum.

Popri značnom prírastku stálych predajní spotrebné družstvá vyvíjali veľké úsilie aj o zásobovanie odľahlých obcí a osád pojazdnými predajňami. Ich poslanie sa počas nasledujúcich desaťročí menilo – najprv išlo o nahradenie nedostatku v zásobovaní tovarom základného dopytu, neskôr sa činnosť pojazdných predajní sústredila na sezónnu ponuku. Rozvoj pojazdných predajní kolísal a súvisel so situáciou v sieti stálych predajní a s celkovou situáciou na trhu.

Smutnou tvárou kolektívizácie bola v praxi často prejavovaná brutalita a nátlak komunistického režimu, osobitne pri zakladaní jednotných roľníckych družstiev (JRD). Ostatné formy poľnohospodárskeho družstevníctva mali pomáhať novozakladaným a stranou preferovaným JRD v ich funkčnosti a udomácnovaní sa v dedinskej mentalite.

1952

Preberaním prevádzok súkromného maloobchodu a niektorých výrobných činností (pekárne) sa síce činnosť spotrebných družstiev rozrástla, zastavil sa však rast členskej základne a aktívny kontakt s ňou. Politické centrum rozhodlo vymedziť sféry pôsobnosti medzi štátnym a družstevným obchodom. Od roku 1952 sa **spotrebným družstvám určila pôsobnosť výhradne na vidieku** - s fiktívnym politickým zámerom pomáhať združstevňovaniu poľnohospodárstva. V dôsledku toho sa medzi štátnym a družstevným obchodom vzájomne odovzdávali prevádzkové jednotky. Spotrebné družstvá na Slovensku prevzali 1 469 predajní a 205 pohostinských prevádzok a odovzdali 1 816 predajní a neskôr (v roku 1960) aj 1 635 malých, pôvodne od súkromníkov prevzatých pekární.

Neuspokojivé zásobovanie maloobchodu a prevádzok verejného stravovania spotrebných družstiev podnietili iniciatívu krajských zväzov spotrebných družstiev a jednotlivých Jednôt na budovanie vlastných veľkoobchodných prevádzok, najskôr v rámci okresov, neskôr i v rámci krajov. Postupne sa v krajoch vytvorili osobitné veľkoobchodné podniky (DVPPT – Družstevný veľkoobchod s potravinami a priemyselným tovarom a DVOT – Družstevný veľkoobchod s odevným a textilným tovarom) a Družstevný dopravný podnik, všetky s okresnými závodmi (strediskami).

23. júl 1952

Na základe uznesenia sekretariátu Ústredného výboru Komunistickej strany Československa **odovzdal štátny obchod dedinským spotrebným družstvám všetky svoje predajne na vidieku a v malých mestečkách poľnohospodárskeho charakteru. Spotrebné družstvá odovzdali štátnemu obchodu predajne v mestách a v priemyselných strediskách**, s výnimkou predajní, ktoré sa zaoberali predajom voľne nakúpených poľnohospodárskych prebytkov. Realizovaním tohto uznesenia sa v obchode uskutočnila monopolizácia. **V mestách mal monopol štátny obchod, na vidieku spotrebné družstvá.**

Celkovo sa vytvorilo 679 dedinských spotrebných družstiev (DSD), na každé pripadali napríklad 4 obce, 11 obchodoprevádzkových jednotiek, pekárska výroba a 3 398 zásobovaných obyvateľov. Na rozdiel od miest, kde sa mohol rozvoj materiálno-technickej základne opierať o výstavbu sídlisk a investorstvo prevažne preberal štát, výstavba, resp. obnova obchodnej siete na dedine bola záležitosťou spotrebných družstiev. Napríklad v roku 1951, keď sa skončila likvidácia súkromného sektora v obchode, mali spotrebné družstvá na Slovensku 5 484 predajní. Z tohto počtu takmer 80 % bolo v nevyhovujúcich, zväčša viacúčelových objektoch,

a základné obchodné zariadenie bolo prakticky celkom opotrebované a vyžadovalo si výmenu.

Dedinské spotrebné družstvá sa združovali do okresných zväzov spotrebných družstiev, ktoré riadili a kontrolovali ich činnosť a prostredníctvom svojich veľkoobchodných skladov sa starali o ich plynulé zásobovanie. V r. 1952 sa vytvorili krajské zväzy spotrebných družstiev so sídlom v Bratislave, Nitre, vo Zvolene, v Žiline, Košiciach a Prešove.

November 1952

Vznikol Slovenský zväz spotrebných družstiev.

1956

Medzi prvé kroky v modernizácii materiálno-technickej základne spotrebných družstiev na Slovensku patrilo budovanie predajní so samoobsluhou. **Prvú predajňu so samoobsluhou na Slovensku otvorili v Nitrianskom Pravne v r. 1956.** Do konca tohto roku vznikli ďalšie samoobsluhy v Prievidzi, Hurbanove, Trstenej a v Šamoríne.

1. január 1957

V súlade s ekonomickými požiadavkami a nutnosťou racionalizovať riadenie boli zrušené dedinské spotrebné družstvá i okresné zväzy a v rámci 1 politického okresu boli vytvorené **Jednoty** – ľudové spotrebné družstvá. V súvislosti s územnou reorganizáciou štátu boli 3 krajské zväzy spotrebných družstiev zrušené (v Nitre, Žiline a Prešove), počet Jednôt klesol z 80 na 32 (1969 boli zriadené 4 nové), zrušený bol Slovenský zväz spotrebných družstiev, jeho riadiacu funkciu prevzal Ústredný zväz spotrebných družstiev v Prahe.

V Bruseli vznikla medzinárodná družstevná organizácia **Eurocoop**. Aktuálne (r. 2019) má 20 členov z európskych štátov, medzi nimi je aj COOP Jednota Slovensko. Ak vidíme COOP v Taliansku, vo Švédsku, v Belgicku, Rumunsku, Maďarsku, vo Francúzsku, ale aj v Českej republike, sú to predajne spotrebných družstiev, ktoré sa tam nevolajú Jednota, ale COOP. Označenie COOP znamená, že družstvá, ktoré ich prevádzkujú, sú členmi zoskupenia Eurocoop. Zároveň odlišuje družstevné predajne od predajní nadnárodných reťazcov.

1959

Na Slovensku sa nachádzalo 426 samoobslužných predajní. Podiel spotrebných družstiev na celkovej počte samoobslužných predajní na Slovensku dosahoval 62,8 %, na celkovej počte predajní spotrebných družstiev v Československu 80,2 %.

Začiatkom 60. rokov sa výrazne prejavilo úsilie o centralizáciu riadenia celého hospodárskeho i spoločenského života. V súvislosti s tým sa v roku 1960 uskutočnila nová územná organizácia štátnej správy, zrušili sa tri kraje a vytvorili pomerne rozsiahle okresy. Zmeny sa dotýkali aj spotrebných družstiev. Krajské zväzy zanikli a vznikli družstvá v obvodoch nových okresov. Vytvorilo sa 32 tzv. ľudových spotrebných družstiev **Jednota (Jednota – ĽSD)**.

V sieti predajní nastali viaceré zmeny, ktoré mali vplyv na rast maloobchodného obratu. Patril k nim najmä rozvoj predajní so samoobsluhou a s voľným výberom **nepotravinárskeho tovaru**, najmä **textilu**.

Významné miesto v dopĺňaní stálej maloobchodnej siete, najmä v zásobovaní obyvateľstva tovarom dlhodobého dopytu, mal predaj na **sezónnych a výročných trhoch**. Spotrebné družstvá vynaložili nemalé úsilie na obnovenie trhovníckej tradície na Slovensku a zlepšenie zásobovacej situácie na vidieku. Obnovenie predvojnovkej tradície jarmokov si vyžiadalo nielen značné organizačné úsilie, ale aj zodpovedajúce technické a personálne vybavenie.

1960

Spotrebné družstvá mali na Slovensku už 1 859 samoobslužných predajní. Zrušil sa Slovenský zväz spotrebných družstiev, vytvoril sa celoštátny **Zväz spotrebných družstiev (ZSD)** a formálne **Slovenský výbor spotrebných družstiev**. Problémy vysokého stupňa centralizácie riadenia spotrebných družstiev sa postupne zväčšovali.

1965

Začali sa prejavovať príznaky obrodného procesu v spoločnosti. Centralizačné tendencie slabli a pomaly ich vystriedala aktivizácia hospodárskeho života. V roku 1967 zrušili tzv. **rajonizáciu** – ohraničenie činnosti spotrebných družstiev len na vidiek. Spotrebné družstvá to uvítali najmä z dôvodu rastúcej migrácie obyvateľov z vidieka do miest. Rozvoj priemyslu, stavebníctva, dopravy, školstva, služieb, prechod na veľkovýrobu v poľnohospodárstve spôsobil odchod mladých ľudí z vidieka. Spotrebné družstvá sa preto ihneď začali orientovať na predajne a **závody reštauračného stravovania** v mestách, ako aj na výstavbu veľkých prevádzkových jednotiek, najmä **hotelov a obchodných domov**.

1966

Spojený veľkoobchod a Zdroj sa zlúčili a vytvorili podnik **Potraviny**. Tým sa proces zlučovania štátneho veľkoobchodu s maloobchodom završil a spotrebné družstvá sa stali závislé od štátneho obchodu.

1. január 1969

Vznikol **Zväz slovenských spotrebných družstiev** (v r. 1974 premenovaný na Slovenský zväz spotrebných družstiev) ako riadiaci orgán a družstevný obchod vstupuje do miest. Zvýšila sa odbornosť riadenia družstiev,

vznikli účelové podniky zväzu OPTIMA (zabezpečovala výrobu propagačných predmetov), DRUPRO (družstevná projektová kancelária), DOVP (podnik, ktorý sa zaoberal nákupnou činnosťou), Družstevný podnik výpočtovej techniky či TATRATOUR, družstevná cestovná kancelária. Návrat spotrebných družstiev do miest nebol po vôli generálnemu riaditeľstvu podniku Potraviny, ktoré poukazovalo na lepšie ekonomické podmienky spotrebných družstiev oproti štátnemu obchodu.

Spotrebné družstvá aj po znovuzriadení Slovenského zväzu spotrebných družstiev pokračovali vo výstavbe obchodnej siete v mestách. Družstvá dosiahli vysoké úspory nákladov realizáciou akcie Z (svojpomocná výstavba), v ktorej členovia a pracovníci spotrebných družstiev odpracovali bezplatne státisíce brigádnických hodín.

V r. 1969 sa spotrebné družstvá a Slovenský zväz spotrebných družstiev podieľali na založení podniku zahraničného obchodu **Intercoop** a trvale s ním spolupracovali. Dôležitou činnosťou spotrebných družstiev bol nákup, napríklad ovocie a zeleninu kupovali vo veľkom a za slušných podmienok predávali spracovateľským podnikom. Devízové prostriedky na nákup niektorých druhov potravín a súčiastok pre potreby technických zariadení získavali vyvážaním medu, lesných plodov, húb a slimákov cez podnik zahraničného obchodu Intercoop. Napríklad galantský MEDOS bol v tom čase monopolný podnik na nákup a spracovanie medu. Zabezpečoval med pre slovenských spotrebiteľov nielen pre družstevný sektor, ale aj pre štátny systém, med putoval aj do spracovateľských podnikov. Nemožno zabudnúť ani na podnikanie v oblasti stavebníctva, kde družstvá prevádzkovali 130 predajní stavebnín a v tejto sfére zásobovali obyvateľstvo do výšky 75 %. Systém spotrebných družstiev tak bol veľmi sebestačný a konkurencieschopný v mnohých oblastiach činnosti.

Na významnom raste maloobchodného obratu mal zásluhu najmä dynamický nárast celkovej predajnej plochy, vývoj siete nákupných stredísk a obchodných domov. Vzástol podiel priemyselného tovaru na maloobchodnom obrate, pretože sa dynamicky začali rozširovať predajne so širším sortimentom (drogistický, drobný tovar, domáce potreby, postupne elektrospotrebiče i nábytok). V 80. rokoch nastáva jednoznačný úbytok malých predajní s predajnou plochou do 40 m² a **rast podielu predajní s väčšou plochou nad 100 m².**

Budovanie samoobslužných predajní významne prispelo k modernizácii zastaranej materiálno-technickej základne družstevného maloobchodu. Vždy sa vymenilo celé zariadenie predajne, vo väčšine prípadov sa urobila generálna oprava objektu, úprava okolia predajne. Rozšíril sa sortiment, kvalita ponuky, zrýchlil sa čas nákupu aj kapacitné využitie predajne. Taktiež vzrástol maloobchodný obrat na 1 m² predajnej plochy a produktivita práce pracovníka.

Nákupná činnosť má v spotrebných družstvách dlhoročnú tradíciu. Sústreďovala sa na prebytky poľnohospodárskej produkcie i na niektoré na vidieku produkované komodity (med, vajcia, lesné plody). V štruktúre nákupu rástol najmä nákup medu (945 ton v roku 1960, 3 713 ton v roku 1980). Významný je aj rast **nákupu ovocia** (2 821 ton v roku 1960, 37 594 ton v roku 1990). Časť nakúpených produktov sa spracúvala vo vlastných zariadeniach spotrebných družstiev.

Potravinárska výroba spotrebných družstiev sa sústreďovala predovšetkým na **chlieb a pečivo, cukrárenskú výrobu a výrobu nealkoholických nápojov.** Objem výroby však v štyridsaťročnom povojnovom vývoji dosť kolísal. Spôsobovali to najmä autoritatívne zásahy predovšetkým do pekárenskej činnosti.

1973

Slovenský zväz spotrebných družstiev priamo riadil 43 Jednôt prevádzkujúcich 12-tisíc predajní – 8 500 predajní potravín, obuvi, textilu, priemyselného tovaru, stavebnín a 4 200 prevádzok verejného stravovania a ubytovacích služieb, okolo 40 prevádzok potravinárskych výrobní, ktoré pre spotrebné družstvá zabezpečovali lahôdky a mäsové výrobky. Napriek tomu, že v 70. rokoch nebol na Slovensku dostatok tovaru, družstvá si vedeli vždy navzájom vypomôcť a podržať sa.

1975 – 1980

Nastal najväčší **rast počtu nákupných stredísk** a ich maloobchodného obratu, keď výrazne vzrástla aj ich predajná plocha, podstatne sa rozšíril sortiment ponúkaného tovaru a začína sa rozvoj služieb. Tým sa súčasne odbremenila preťažená kapacita okolitých predajní, vznikli predpoklady na kvalitnejšiu ponuku, zníženie strát a škôd na tovare a celkovú modernizáciu obchodnej siete.

Medzi významné obchodné domy spotrebných družstiev patrili domy v Trnave, Nových Zámkoch, Topoľčanoch, Ružomberku, Handlovej, Brezne, Humennom, Michalovciach, Prešove a v Spišskej Novej Vsi.

1978

V spotrebných družstvách pôsobilo 51 581 pracovníkov (z toho 35 897 žien), v obchodnej sieti bolo 3 788 potravinárskych a 1 663 nepotravinárskych predajní, 32 obchodných domov, 146 nákupných stredísk, 2 797 predajní rozličného tovaru, v reštauračných zariadeniach bolo pri stoloch viac ako 233 000 miest a v 135 ubytovacích zariadeniach viac ako 6 200 lôžok. Potravinárske prevádzky vyrobili tovar za 180,5 mil. Kčs.

1980 – 1990

Dochádza k rozvoju **pohostinských a ubytovacích zariadení**. V tejto oblasti kládli spotrebné družstvá na Slovensku dôraz predovšetkým na skultúrnenie prostredia a kvalitu služieb. Zvýšil sa počet a kapacita pohostinných jednotiek, ale najmä ubytovacích zariadení, ktorými spotrebné družstvá výrazne prispievali k cestovnému ruchu. Napr. v r. 1985 bolo 3 929 prevádzkových jednotiek, 260 719 miest pri stoloch v pohostinných zariadeniach, 151 ubytovacích zariadení, 7 512 lôžok a 50 lôžok na 1 zariadenie. Ťažisko spočívalo najmä v ubytovacích zariadeniach, ktorých počet a lôžková kapacita sa v poslednom dvadsaťročí takmer zdvojnásobili.

Medzi popredné ubytovacie zariadenia spotrebných družstiev patrili hotely v Tatranskej Lomnici, Dunajskej Strede, Partizánskom, motely Šibenice pri Žiline, Kamenec na Zemplínskej šírave a ďalšie. Snaha zlepšiť zásobovanie sa čoraz intenzívnejšie prejavuje v rozširovaní veľkoobchodnej činnosti spotrebných

družstiev. Išlo o technicky a investične náročnú činnosť väčšinou v prenajatých priestoroch. Napriek tomu sa 21 spotrebným družstvám podarilo obnoviť vlastný veľkoobchod, vybudovať a zlepšiť skladové kapacity v 112 objektoch. Hrubá skladová plocha prevyšuje 115-tisíc m² a priemerná veľkosť jedného skladu 1 000 m². Zásobovanie predajní potravinami a základným sortimentom priemyselného tovaru sa zlepšilo, družstvá sa tak postupne orientujú na nové podnikateľské formy, ako je spoluúčasť na zakladaní akciových spoločností, podielová účasť na výrobných podnikoch spotrebného priemyslu a pod.

S rastom maloobchodu a verejným stravovaním, modernizáciou materiálno-technickej základne, uplatňovaním samoobsluhy, voľného výberu tovaru, rástol súbežne aj počet pracovníkov spotrebných družstiev. Na porovnanie, v r. 1970 bol celkový počet pracovníkov 36 653, v r. 1975 bol 45 113, v r. 1980 bol 51 096, v r. 1985 vzrástol na 55 267 a v r. 1990 ich bolo 57 930.

1989

Zmena politického režimu sa dotkla 43 Jednôt, 12,5-tis. prevádzkových jednotiek s obratom zhruba 43 miliárd vtedajších československých korún. Podiel na družstevnom trhu bol asi 35 %. Po zmene režimu nebolo jednoznačné, ako sa bude systém vyvíjať. Predstavitelia družstiev mali možnosť chodiť do zahraničia a oboznamovať sa s fungovaním družstevného systému.

Drvivá väčšina spotrebných družstiev fungovala na princípe, že predaju dominovali potraviny (85 %) a nepotravinový tovar (15 %) len v rozsahu bežných a častých potrieb domácností. Počet prevádzkových jednotiek poklesol z 12,5-tis. na 2 300. Čo sa týka prevádzkových jednotiek verejného stravovania a ubytovania, tie družstvá buď predali, alebo prenajali. Podobné to bolo s prevádzkami v oblastiach, ktoré nechceli rozvíjať – textil, konfekcia, obuv, domáce potreby, drogéria, drobný tovar.

1. január 1991

V celej republike sa ukončilo centrálné riadenie maloobchodných cien a do platnosti vstúpila voľná tvorba cien, tzv. liberalizácia cien. Dôsledkom bolo aj zvýšenie hladiny maloobchodných cien v potravinárskom tovare o jednu tretinu a v nepotravinárskom tovare až o dve tretiny s následkom zníženia kúpyschopnosti priemyselného tovaru.

1992

Slovenský zväz spotrebných družstiev začína pôsobiť ako záujmové združenie, družstvá prechádzajú transformáciou.

3. január 1997

Od roku 1997 pôsobí Slovenský zväz spotrebných družstiev ako družstvo.

1999

COOP CENTRUM začalo vydávať vlastnú značku COOP Jednota, ktorá v súčasnosti (r. 2019) zastrešuje viac ako 700 položiek. Prvý výrobok pod vlastnou značkou, ktorý sa objavil na pultoch, sa nazýval Dobrá cena Polotučné mlieko. Produkty patriace pod privátnu značku sú rozdelené do produktových radov Dobrá cena, Tradičná kvalita, Mamičkine dobroty, Junior, Active Life, Domácnosť, Bio, Premium.

2000

Slovenské spotrebné družstvá postupne realizovali poznatky zo svetového spotrebného družstevníctva. Išlo o vytváranie nového imidžu spotrebných družstiev – formou spoločných črt v prevádzkových jednotkách, jednotného loga, farieb interiéru a exteriéru i oblečenia personálu. V roku 2000 založili COOP-CENTRUM, a. s., Bratislava, COOP Centrum družstvo Praha a Coop Hungary zrt. nadnárodnú družstevnú alianciu COOP EURO, a. s.

7. marec 2002

Zlúčením Slovenského zväzu spotrebných družstiev a spoločnosti COOP CENTRUM, a. s., vznikla **COOP Jednota Slovensko, spotrebné družstvo** so sídlom v Bratislave.

Zastrešuje 14 000 zamestnancov, 30 spotrebných družstiev, z ktorých 26 vykonáva obchodnú činnosť, 10 logistických centier, 1 stredné odborné učilište a Nadáciu COOP Jednota. Vzťahy sú založené na franšíze.

Najvyšším orgánom družstva je členská schôdza, ktorá volí členov predstavenstva a kontrolnej komisie. Štatutárnym orgánom družstva je predstavenstvo. Riadi činnosť družstva a rozhoduje o všetkých jeho záležitostiach.

Regionálne COOP Jednoty evidujú vlastnú členskú základňu. Jej stav za všetky spotrebné družstvá na Slovensku k 31. 12. 2018 predstavoval 128 099 členov – fyzických osôb.

Úlohou COOP Jednoty Slovensko je zabezpečovať spoločenskú a ekonomickú prosperitu družstva a jeho členov, t. j. vytvárať a poskytovať COOP Jednotám ako svojim členom nástroje a riešenia na udržanie si trhového podielu. Taktiež má ochraňovať práva a záujmy členov družstva a zastupovať členov voči orgánom a inštitúciám v Slovenskej republike a presadzovať ich záujmy. Spotrebné družstvá skupiny COOP Jednota sa sústreďujú na uspokojenie potrieb zákazníkov, čomu prispôbujú ponuku produktov v maloobchodnej sieti. Otváranie nových predajní, revitalizácia pôvodnej maloobchodnej siete v blízkosti zákazníka, primeraná komunikácia a optimálne nastavenie benefitov sa prejavujú pozitívnymi výsledkami. Spotrebné družstvá si v tvrdej konkurencii dlhodobo udržiavajú pozíciu lídra na slovenskom trhu s potravinami ako najväčší predajca slovenských potravín. Slovenské potraviny tvoria až 70-percentný podiel z predaja.

COOP Jednoty – spotrebné družstvá zaoberajúce sa obchodnou činnosťou, zrealizovali v roku 2018 maloobchodný obrat v celkovej výške 1,368 mld. eur, čo predstavuje oproti roku 2017 nárast o 3,55 %.

Predajne

Vytvorením jednotného systému sa COOP Jednota stala najväčšou domácou maloobchodnou sieťou na Slovensku. Jednotlivých 26 družstiev spolu prevádzkuje po celej krajine viac ako 2 000 predajní v troch základných formátoch POTRAVINY * SUPERMARKET * Tempo SUPERMARKET, ktoré družstvá postupne modernizujú a dopĺňajú o najmodernejšie technologické vybavenie. Za funkčné a atraktívne nákupné priestory získala COOP Jednota viacero ocenení.

COOP Jednota pôsobí aj v najmenších obciach, kde plní nielen sociálnu funkciu (zásobovanie aspoň základnými druhmi potravín), ale aj spoločenskú funkciu. Vďaka rozmanitým službám môžu zákazníci priamo v predajni platiť účty a šeky, dobíjať kredit mobilného telefónu alebo vyberať hotovosť pri pokladnici.

Súčasťou moderného vybavenia predajní sú aj samoobslužné pokladnice, hudobný marketing, elektronické cenovky či dokonca možnosť online nákupu, ktorý odštartovalo spotrebné družstvo COOP Jednota Žilina.

Logistické centrá

COOP Jednota Slovensko zastrešuje sieť 10 logistických centier, z ktorých je zabezpečené zásobovanie predajní COOP Jednota.

Logistické centrá skupiny COOP Jednota:

COOP Jednota – Logistické centrum, a. s., Horný Hričov
 Veľkoobchodný družstevný podnik, akciová spoločnosť, Levice
 COOP VOZ, a. s., Trnava
 LOGISTICKÉ CENTRUM STRED, a. s., Krupina
 COOP JLC, a. s., Kostolné Kračany
 COOP LC SEVER, a. s., Liptovský Mikuláš
 LC Sabinov, a. s., Sabinov
 Zemplínska Veľkoobchodná Spoločnosť, a. s., Trebišov
 COOP Trenčín – LC, a. s.
 COOP – TATRY, s. r. o., Prešov

Predaj slovenských potravín

Podpora slovenskej produkcie patrí medzi hlavné obchodné záujmy systému COOP Jednota. Slovenskosť, kvalita, čerstvosť, tradičnosť, regionálnosť, to sú atribúty, o ktoré sa maloobchodná sieť pri výbere dodávateľov opiera. Okrem dovozcov s celoplošnou pôsobnosťou spolupracuje takmer s 800 lokálnymi dodávateľmi, od ktorých odoberá typické regionálne produkty. Vybudovaním rozsiahlej siete lokálnych dodávateľov zároveň prispieva k lepšej kvalite životného prostredia.

1999

Vlastná značka

Slovenským potravinárom a poľnohospodárom poskytuje COOP Jednota priestor aj prostredníctvom produktov vlastnej značky, ktorá v roku 2019 oslavuje už svoje 20. narodeniny. Prvý výrobok pod vlastnou značkou – Dobrá cena Polotučné mlieko sa na pultoch predajní objavil v roku 1999 a odvtedy sa sortiment vlastnej značky veľmi rýchlo rozširoval. Ku koncu roka 2018 bolo 707 výrobkov rozdelených do produktových radov Dobrá cena, Tradičná kvalita, Mamičkiné dobroty, Junior, Active Life, Domácnosť, Bio, Premium. Vzhľadom na filozofiu obchodnej siete, aj vo vlastnej značke dominujú produkty predovšetkým od slovenských dodávateľov.

Marketingové aktivity

V 21. storočí sa marketing stal dôležitou súčasťou aktivít obchodnej siete. V roku 2008 prešiel komunikačný koncept veľkou zmenou, tvárou značky sa stali Bača s Honelníkom, ktorí napriek 11 rokom existencie predstavujú najobľúbenejšie tváre reklamy na Slovensku. Potvrdzujú to aj výsledky prieskumov či viaceré ocenenia.

Rozmachom internetu nastal veľký posun aj v oblasti komunikácie COOP Jednoty, stala sa súčasťou sociálnych sietí, prostredníctvom ktorých oslovuje aj mladšiu generáciu. Zákazníci si obľúbili spotrebiteľské súťaže, do ktorých sa často zapájajú. Spotrebiteľ 21. storočia zároveň rád listuje letáky, ktoré ho potom výrazne ovplyvňujú v nakupovaní. Pri podpore predaja myslia marketingoví manažéri aj na najmenších, pre ktorých sú pripravené tematické nálepkové albumy či napríklad detské stavebnice.

Mamičkiné dobroty

Chutné ako od mamičky

Jedinečné chute, na aké sme zvyknutí od detstva. Slovenské špeciality značky COOP Jednota Mamičkiné dobroty chutia naozaj ako od mamičky. www.coop.sk

coop JEDNOTA
Najlepšie domáce potraviny

Vernostný program

Hlavným nástrojom vernostného programu skupiny COOP Jednota je Nákupná karta COOP Jednota, prostredníctvom ktorej sa jej držiteľom poskytujú zľavy z nákupu dvakrát ročne. Za 1. polrok pred Vianocami a za 2. polrok pred Veľkou nocou. K 31. 12. 2018 bolo registrovaných celkovo 1 188 883 držiteľov nákupnej karty.

jednota

Najlepšie domáce potraviny • Nepredajné • časopis spotrebiteľského družstevníctva

coop JEDNOTA

ZDRAVIE: NOVÝ CYKLUS O CHOLESTEROLE
s MUDr. Minárikom

MAREK FAŠIANG
PODNIKAVÝ OTEČKO

RECEPTY: NAŠTARTUJTE ZDRAVO
S PETROU VARGOU

OSLAVUJEME 150 ROKOV DRUŽSTEVNÍCTVA

TRENDY A ZAJÍMAVOSTI

Ako budeme jesť v roku 2019?

NADÁCIA
coop
JEDNOTA

Nadácia COOP Jednota

Myšlienka vzájomnej pomoci stála za zrodom družstevníctva a v duchu pomoci fungujú družstvá dodnes. Na realizáciu aktivít v oblasti spoločenskej zodpovednosti zriadili Nadáciu COOP Jednota, ktorá prostredníctvom viacerých projektov vracia časť vytvoreného zisku zákazníkom v ich prospech. Nadácia sa angažuje v sociálnej aj zdravotníckej oblasti, podporuje nákup prístrojov a dôležitého vybavenia do nemocníc, individuálne pomáha ľuďom v núdzi, poskytuje granty na rozvoj v regiónoch.

Okrem pôsobenia nadácie podporuje COOP Jednota aj množstvo rôznych charitatívnych projektov.

COOP Jednota Slovensko je členom v týchto organizáciach:

- Družstevná únia SR
- Zväz obchodu SR
- Slovenská obchodná a priemyselná komora
- Republiková únia zamestnávateľov
- Slovenská franchisingová asociácia
- Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora
- Eurocoop (európska organizácia spotrebných družstiev so sídlom v Bruseli)
- Consumer Cooperatives Worldwide (svetová organizácia spotrebných družstiev)

Družstevníctvo je celosvetový funkčný fenomén, ktorý má opodstatnenie a ovplyvňuje ekonomiku vo svojich krajinách. Hoci si to na Slovensku neuvedomujeme, pretože sa o tom takmer nehovorí, vo svete existujú obrovské družstvá podnikajúce v rybolove, poisťovníctve, bankovníctve, majú veľký vplyv na ekonomiku. Na Slovensku sa po roku 1989 podarilo predovšetkým spotrebné družstvá vyprofilovať v podnikateľských aktivitách tak, že sú garantom zásobovania obyvateľstva základnými potravinami, najmä na vidieku. Toto sa v blízkom období ťažko zmení. Podnikanie na vidieku je síce veľmi náročné a nedá sa na ňom zbohatnúť, ale prináša službu obyvateľstvu. Aktivity spotrebných družstiev sú vyhľadávané, chránia záujmy svojich členov a jednoznačne možno konštatovať, že družstvá majú svoje opodstatnenie aj pre budúcnosť.

Základné pojmy

Potravné družstvá

Typ spotrebných družstiev na Slovensku v období kapitalizmu a na začiatku výstavby socializmu (1869 - 1950). Po rakúsko-maďarskom vyrovnaní sa začali aj na Slovensku vytvárať podmienky na rozvoj družstevného hnutia. Prvé potravné družstvá (neskôr sa nazývali aj potravné spolky) boli založené v r. 1869 v Revúcej z iniciatívy predstaviteľov slovenskej buržoáznej inteligencie (M. Ferjenčík, J. Kordoš, S. Ormis, A. H. Škultéty). Zakladali sa takmer výlučne na dedinách a v malých mestách. Ich počet rýchlejšie vzrastal najmä po založení celouhorskej centrály Hangya – Mravec v r. 1898 v Budapešti. Jej členmi boli takmer všetky potravné družstvá na Slovensku, iba niekoľko bolo organizovaných v Ústrednom družstve pre hospodárstvo a obchod založenom v r. 1912 v Budapešti slovenskou buržoáziou. R. 1918 bolo na Slovensku 595 potravných družstiev so 147 976 členmi a s ročnou tržbou 130,8 mil. korún. V prvých rokoch buržoáznej ČSR počet potravných družstiev rýchlo narastal (r. 1924 ich bolo 979), potom, okrem iného aj zásluhou centralizácie, klesal (1935: 814 družstiev). R. 1937 malo 913 potravných družstiev na Slovensku (družstvá organizované v Ústrednom družstve) 169-tisíc členov, tržba dosiahla 298,9 mil. Kč.

Podľa zákona z r. 1924 nemohlo Ústredné družstvo vykonávať obchodnú činnosť, preto v roku 1925 vytvorilo obchodnú ústredňu – Zväz hospodárskych družstiev,

ktorý prevzal aj jeho filiálky (Bratislava, Trnava, Nové Zámky, Žilina, Zvolen, Kežmarok, Košice). Tieto plnili úlohu obvodných nákupných centrál pre potravné družstvá.

Politické zmeny v roku 1939 ovplyvnili aj družstevníctvo. Nemecké potravné družstvá (v počte 39) boli do roku 1939 členmi ústredného družstva a NÚPOD, ale potom si vytvorili vlastnú nákupnú ústredňu **Warenzentrale** (zanikla 1945).

Potravné družstvá sa začali zakladať ako jeden z prostriedkov na zmiernenie narastajúceho tlaku kapitálu na roľníctvo. Zásobovali svojich členov, najmä maloroľníkov, ktorí tvorili prevažnú časť ich členstva, potravinami, koloniálnym tovarom, liehovinami, petrolejom, drobným hospodárskym náradím a pod. Postupne sa tovarový sortiment rozšíril o predaj textilu, priemyselných hnojív, krmív, uhlia, stavebného materiálu a výkupu vajec. S vývinom kapitalizmu ustupovalo ich pôvodné poslanie – svojpomoc – do úzadia. Najmä v 20. storočí do nich čoraz viac prenikal agrárny kapitál a využíval ich ako svoju ekonomickú a politickú základňu. Za buržoáznej ČSR začal postupne klesať podiel nezávislých potravných družstiev a vzrastal podiel družstiev s účasťou obchodnej centrály. Porušovala sa družstevná demokracia, rozhodujúcim činiteľom v družstvách sa stávali centrály a najbohatší členovia NÚPOD (nákupné ústredie potravných družstiev).

Proces začleňovania potravných družstiev do systému ľudového **spotrebného družstevníctva** bol zavŕšený v r. 1950.

Spotrebné družstvá

Svojpomocné organizácie na zásobovanie spotrebným tovarom. Boli prvým typom družstevného hnutia, ktoré vyšlo a bolo úzko spojené s robotníckou triedou. Prostredníctvom nich sa robotnícka trieda, neskôr i ďalšie vrstvy pracujúcich usilovali zmierniť vykorisťovanie zo strany obchodného kapitálu.

V spoločensko-ekonomických podmienkach Uhorska, a teda aj Slovenska, sa spotrebné družstvá začali zakladať v 60. rokoch 19. storočia. Širšie sa však začali rozvíjať až v 20. storočí. Na území Slovenska sa vyvinuli dva typy spotrebných družstiev – potravné družstvá a robotnícke konzumné družstvá. Prvé potravné družstvo bolo založené v r. 1869 v Revúcej, prvé robotnícke konzumné družstvo v r. 1876 v Hronci (Pohronské družstvo).

NÚPOD

Nákupné ústredie potravných družstiev v Bratislave – samostatná družstevná obchodná centrála potravných družstiev na Slovensku. Vznikla v r. 1934 v dôsledku organ. nejednotnosti a zlých hospodárskych pomerov v potrav. družstevníctve v krízových rokoch 1930 - 1934. V tom čase bolo na Slovensku 819 potravných družstiev, ktorých do založenia NÚPOD-u riadilo Ústredné družstvo (1919 - 1924) a Zväz hospodárskych družstiev (1924 - 1934) prostredníctvom svojich expozitúr a samostatných nákupných centrál. Samostatné postavenie v potravnom družstevníctve mala okrem NÚPOD-u aj tovarová centrála Hanza v Galante. NÚPOD postupne ovládla agrárna buržoázia a agrárny finančný kapitál, po roku 1939 ľudácka skupina agrárnej buržoázie organizovaná v HSLS.

V r. 1945 sa NÚPOD spolu s 1 225 potravnými družstvami začlenil do Ústr. družstva v Bratislave. V rokoch 1949 - 1950 v procese organ. výstavby a upevňovania spotrebných družstiev boli potravné družstvá začlenené do okr. organizácií spotrebných družstiev Jednota, obch. centrála NÚPOD zanikla.

VÝZNAMNÍ DRUŽSTEVNÍCI

Samuel Jurkovič

Narodil sa 9. februára 1796 v Brezovej pod Bradlom v rodine roľníka. Otec Štefan ho dal ako 7-ročného do školy v dolnozemskej Rábe, aby sa naučil po maďarsky. Počas štúdií talentovanému Samuelovi finančne pomáhal brat jeho matky Alžbety, ujo Štefan, známy lekár v Banskej Bystrici. Jurkovič ho nazýval druhým otcom, bez jeho pomoci by zrejme zostal roľníkom v rodnej dedine, ako aj jeho súrodenci. Ďalšie kroky Samuela Jurkoviča ovplyvnili aj prázdniny počas štúdia na lýceu v Banskej Bystrici u otcovho brata, notára v Slovenskej Ľupči. Tam sa dostal do styku s pokrokovými slovenskými vlastencami, najmä miestnym farárom Danielom Lichardom starším. Mladý Jurkovič práve tu získal prvé poznatky o zakladaní svojpomocných ľudových spolkov.

Ovládal maďarčinu, nemčinu, latinčinu, francúzštinu, študoval aj slovanské jazyky, gréčtinu a hebrejčinu, vedel hrať na klavíri, v škole mal výborný prospech. S manželkou Katarínou mal šesť detí. Samuel Jurkovič mal aj významných zaťov. Jeho dcéra Anna sa vydala za Jozefa Miloslava Hurbana, najstaršia Juliana za botanika a národovca Daniela Slobodu, najmladšia Emília za Juraja Jurkoviča, účastníka povstaleckých výprav v rokoch 1848 - 1849.

Chcel študovať teológiu, no nedostal štipendium, tak si začal privyrábať ako učiteľ. Zároveň propagoval nové odrody hrozna a ovocných stromov, roľníkov oboznamoval s lepšími, modernejšími spôsobmi obrábania pôdy. S cirkvou a so školou v Novom Meste nad Váhom sa v r. 1831 rozlúčil a prijal miesto učiteľa v Sobotišti. Keďže musel užiť početnú rodinu, prijal aj miesto miestneho notára. V krátkom čase mu zomreli tri deti, manželka Katarína a o dva roky aj jej mladšia sestra Júlia, ktorú si vzal, aby deťom aspoň čiastočne nahradila matku.

V styku s miestnymi občanmi videl, že sú nielen duchovne, ale aj materiálne zanedbaní. Zemskí páni ľubovoľne zvyšovali pracovnú, naturálnu a peňažnú rentu, pôžičky poskytovali len úžerníci. Prišiel teda na myšlienku založiť Spolok gazdovský. Občania mali peniaze získavať pravidelnými vkladmi a požičiavať na šesťpercentný úrok. Občanom sa myšlienka zapáčila. Po vybavení úradných formalít tak 9. februára 1845 (v deň Jurkovičovych 49. narodenín) založili Spolok gazdovský v Sobotišti,

ako prvé peňažné družstvo na svete. Čas jeho trvania (6 rokov) zakotvili v stanovách. Zakladateľov bolo 12, ale ešte v roku založenia sa počet členov zvýšil na 60, čo svedčí o dôvere družstva. Po vzore Sobotišťa si založili úverové družstvá aj ďalšie obce a mestá (Vrbovce, Myjava, Brezová pod Bradlom, Brezno, Revúca...).

Pod Jurkovičovým vplyvom sa ľud v Brezovej a v okolí pridržal slovenského národného hnutia, preto sa vládnuca trieda snažila Jurkoviča z Brezovej odstrániť. Miestni zemanovia ho za národnú a ľudovú činnosť nenávideli a vykonštruovaným podvodom ho zbavili pracovného miesta a dali do výslužby s minimálnou penziou. Aj v starobe vyzýval na nekompromisný boj za národné a sociálne práva slovenského ľudu. Jeho najväčším potešením boli listy vnuka Svetozára Hurbana Vajanského zo stredoškolských štúdií v Nemecku.

Samuel Jurkovič zomrel 13. júla 1873 ako 77-ročný. Jeho pohreb v Brezovej sa zmenil na národnú manifestáciu.

Samuel Ormis

Narodil sa 1. júla 1824 v Revúcej chudobnému obuvníkovi, revúckemu mešťanovi Michalovi Ormisovi. Študoval na evanjelickom gymnáziu v Banskej Štiavnici, kde ukončil gramatický a filozofický kurz. Na štúdiá si zarábal tým, že učil čítať a písať deti štiavnických baníkov a dával hodiny hry na klavíri. Za to mal u istého baníka zadarmo byt a stravu. V styku s baníkmi sa jeho sociálne cítenie upevňovalo a ovplyvnilo celé jeho ďalšie pôsobenie.

Po gymnaziálnych štúdiách odišiel do Bratislavy, kde spolupracoval s Ľudovítom Štúrom, tri roky pôsobil na evanjelickom lýceu v Banskej Štiavnici ako riadny profesor. V Lichardových viedenských Slovenských novinách bojoval za práva baníkov a ich deti. Za negatívne články na adresu banského grófa sa na istý čas dostal do väzenia. Po prepustení z väzenia pôsobil na rožňavskom gymnáziu ako profesor matematiky a prírodných vied. Neskôr ako profesor v Revúcej vyučoval pedagogiku, psychológiu, metodiku výchovy a vyučovania, filozofické disciplíny, logiku a etiku. Bol aj správcom gymnázia, pričínal sa o vybudovanie dolnej časti školy. Zaobstarával materiál na stavbu a vykonával dozor nad murármi, hoci mal doma chorú manželku, päť detí a sám staval dom.

Spolu s pokrokovými zmýšľajúcimi občanmi založil Vzájomnú pomocnicu, Meštiansky čítací spolok či Potravný spolok. Posledné roky života mal veľmi ťažké. Zomrela mu manželka, krátko nato dvaja synovia, zrušili mu gymnázium, mal choré srdce a trpel depresiami. Zomrel ako 51-ročný.

Literatúra:

DRUŽSTEVNÁ ÚNIA SR: 25 rokov Družstevnej únie Slovenskej republiky.

Bratislava: Družstevná únia Slovenskej republiky, 2018. 20 s.

DRUŽSTEVNÁ ÚNIA SR: 160 rokov družstevníctva na Slovensku.

Bratislava: Družstevná únia SR, 2005.

FABRICIUS, M. – HOLEC, R. – PEŠEK, J. – VIRSIK, O.: 150 rokov slovenského družstevníctva

Víťazstvá a prehry. Bratislava: Družstevná únia SR, 1995. 150 s. ISBN 80-85355-22-1.

JEDNOTA - SD REVÚCA: 130 rokov Jednota – SD Revúca. Revúca: Jednota – SD Revúca, 1999. 44 s.

SLOBODA, Š. - PETRÁŠ, J. – BOSÝ, L.: Dejiny spotrebných družstiev na Slovensku.

Bratislava: Slovenský zväz spotrebných družstiev, 1992. 119 s.

ŠVECOVÁ, A.: Právne postavenie a činnosť potravných družstiev na príklade vybraných družstiev západného Slovenska v rokoch 1945 – 1952. Šamorín: Heuréka, 2011. 270 s. ISBN 978-80-89122-70-7.

KOLEKTÍV AUTOROV: Encyklopédia Slovenska IV. ZVÄZOK N-Q.

BRATISLAVA: VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1980. 595 s.

KOLEKTÍV AUTOROV: Encyklopédia Slovenska V. ZVÄZOK R-Š.

BRATISLAVA: VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1981. 790 s.

Časopis Jednota 1/2019

Časopis Jednota 3/2019

Časopis Jednota 4/2019

Bratislava
2019